

Plantar-se davant d'algú i parlar

Raquel Tomàs

DISCIPLINES HÍBRIDES DE LA PARAULA I EL SO

Això és el que se suposa que fa un actor en una obra de text. Plantar-se davant del públic, davant d'algun altre actor, davant d'algun objecte, davant del no-res... i parlar. Això a part de moltes altres coses, és clar, coses que configuren el que en diríem la comunicació no verbal en àmbits extrateatral i de l'interpretació quan és dalt d'un escenari.

El so principal del que us vull parlar en aquestes ratlles és la paraula, no escrita sinó dita. La paraula com a eina fronterera del teatre i d'altres disciplines principalment poètiques. M'aproximo a diferents «actes escènics» poètics des de la visió d'algú acostumat a buscar la teatralitat de

les accions i les paraules i, per tant, se'm fa força difícil trobar els límits entre una exhibició de *spoken word*, un acte polipoètic, un concurs de *slam-poetry*, una *performance* teatral o bé una obra de text mostrada de la manera més crua possible.

En tots i cadascun d'aquests «actes escènics» hi ha intèrprets i espectadors, i encara que molts d'ells, si ho acotem al llenguatge teatral, es tractarien de monòlegs, també podem trobar-hi diàlegs i fins i tot escenes corals.

Sense entrar a discernir les normes bàsiques o característiques principals que fan que un text sigui considerat teatral o bé poètic, sí que em sembla interessant col·locar la paraula, el so de la paraula dita, al centre de la discussió i fer palès que l'espai sonor

per excel·lència en molts actes teatrals és la veu i la comunicació amb el públic a través d'aquesta; i aquí és on ens podem permetre moure'ns en aquest terreny híbrid entre la poesia i el teatre que em sembla interessant en el panorama de la creació contemporània actual.

És evident que els poetes contemporanis tenen la necessitat i el plaer de recitar els seus textos, de llegir-los, d'interpretar-los i manipular-los davant diferents tipus d'oients, i dic oients perquè no cal que siguin ni acostumen a ser lectors en gran part dels casos. Ho fan els poetes contemporanis (i els poetes d'altres èpoques, sempre ho han fet), però és cert que actualment les fronteres estan més desdibuixades que mai i les fonts de teatralitat són compartides per un i pels altres sense complexos.

Abans de passar a desenvolupar des de la praxis aquesta idea de la proximitat o la inutilitat de les etiquetes dels «actes escènics» (i per fer-ho, utilitzo una altra de les moltes etiquetes per parlar del fet teatral), m'agradaria esmentar breument algunes de les dis-

ciplines que m'han fet arribar a proposar el joc que més endavant proposaré per desvetllar-ne la teatralitat, sempre a partir de considerar la veu com a so principal d'una representació. Es tracta de: *spoken word* (paraula parlada), *slam poetry* (concurs de recitació poètica), *sound poetry* (poesia sonora) i *polipoesia*. Influenciades totes elles per la tradició oral més ancestral i, dins de l'àmbit, pel futurisme i el dadaisme, s'han creat diferents disciplines que no són sinó variants o maneres concretes d'enfrontar-se a la recitació poètica i dotar-la d'una viva i una complicitat amb l'espectador/oient des de la contemporaneïtat i l'experimentació sonora.

Com un gran sac que engloba diferents evolucions posteriors, trobem el nom genèric de poesia sonora (*sound poetry*). Dins de l'ampli espectre creatiu de la poesia experimental, la poesia sonora ocupa un lloc singular, i es distancia de la paraula recitada o escrita, ja que en principi es tracta de situar-se en una posició asemàntica o fins i tot paralingüística que, centrant l'atenció en les propietats de la veu i en la sono-

ritat per ella mateixa, se serveix de recursos com ara l'exploració fonètica, les onomatopeies, els tautogrames, els sons guturals, els sorolls...

Tot i que pel que fa a comunicació oral sempre es poden trobar referents pràcticament antropològics, la consciència i el desenvolupament d'aquesta pràctica artística cal situar-la en la irrupció del futurisme i el dadaisme a començaments del segle passat, amb una segona fase que podem situar entorn del 1950 i fins als nostres dies, que ve marcada per l'evolució en les tècniques de gravació i reproducció del so.

Dins de la poesia sonora com a genèric s'han anat desenvolupant altres disciplines que, sense deixar de ser poesia sonora o experimental, han acotat més el seu camp d'actuació apropant-se més a la vessant performística i escènica, o bé a la vessant tècnica, etc.

Spoken word o paraula parlada és un moviment poètic i narratiu dels anys noranta nascut a Estats Units, molt influenciat per les tradicions orals i afroamericanes i que beu directament de les experiències de la generació

beat. És la conjunció de la cultura pop, les noves tecnologies i sobretot la música; així mateix, manté un discurs de contingut crític o social en els seus textos o experiències de recitació. Tot el pes, doncs, recau sobre el text, generalment d'esperit contracultural i en el qual la música acostuma a tenir un paper destacat, molt sovint amb músics en directe. D'altra banda, aquest espai híbrid entre música, text i discurs contracultural ha atret molts músics que s'han llençat a crear espectacles de *spoken word* com a complement del seu vessant més musical.

Slam poetry és un concurs de recitació poètica. És un gènere proper a la *performance* i està considerat com una de les formes més vives de transmissió oral. Els participants/concurants tenen un temps límit per mostrar les seves creacions i, al final, el públic en general, o un jurat en concret, tria el guanyador. És com una batalla de poetes, per dir-ho d'alguna manera, és a mig camí de la improvisació i la *performance*, i poden tenir valor tant el contingut de les peces de 3 minuts com la presència escènica, la complicitat amb el públic, etc. Sens

dubte, una experiència teatral, com un combat de monòlegs amb un gran component de joc vocal.

La *polipoesia* és un moviment poètic fundat per Enzo Minarelli als anys vuitanta i consisteix en l'aplicació de diferents disciplines en el recitat poètic, com ara el sorollisme, la distorsió, els mitjans audiovisuals, la *performance*, les noves tecnologies... fet que apropant, doncs, una acció de *polipoesia* a un espectacle teatral i sonor. Cada *polipoeta* desenvolupa el seu estil personal en interpretar la poesia a través del filtre vocal, teatral, audiovisual, musical o tecnològic, partint sempre de la poesia sonora com a eix de treball. Els recitals polipoètics han trobat el seu lloc d'exhibició moltes vegades en sales de teatre, galeries d'art i espais de creació artística, per exemple, el grup Accidents Polipoètics va presentar l'espectacle *Franco ha muerto o cómo idiotizar a un pollo*.

Seríem doncs davant d'una disciplina que encaixaria perfectament en la definició de teatre sonor, o potser hauríem de dir-ne «teatre polipoètic» per crear encara una nova etiqueta?

Totes i cadascuna d'aquestes disciplines podríem trobar-les dalt d'un escenari teatral, amb un públic teatral esperant veure un actor, i no desentonarien en allò que se suposa que seria un joc sonor amb l'espectador. Per tant, aquest àmbit híbrid de disciplines entre la poesia i el teatre, que se centra en el valor d'allò sonor, podria anomenar-se també en certa manera «teatre sonor», sempre que es passés pel filtre del codi teatral, o bé «*performance* sonora» si es mantingués en el seu estat més pur. Així doncs, què és teatre sonor? Així doncs, què és poesia escènica?

UN CAS CONCRET: JOSEP PEDRALS I EL SEU TANGO DEL VER MUT I LES BERMUDES

Josep Pedrals és poeta. Fa més de deu anys que porta la seva poesia als escenaris. Ha actuat en diferents països arreu del món fent recitals dels seus textos i ha aproximat la poesia a diferents àmbits, com els mitjans de comunicació, o els tallers per a infants, i també com a coordinador de cicles de recitals poètics, codirector d'obres de tea-

tre, lletrista i cantant de grups musicals, entre d'altres accions artístiques. Un creador fronterer de la poesia que trepitja habitualment els escenaris i que exemplifica el valor de la paraula com a espai sonor teatral.

Parlant amb en Josep Pedrals, em comenta que utilitza molts recursos propis del teatre per a preparar els seus recitals, fins i tot per tenir-hi eines d'improvisació. Ha participat en concursos de *slam poetry* i també ha estat en festivals de *spoken word*, però fugint de les etiquetes em comenta que ell fa recitals poètics, i en un recital poètic hi cap el que cadascú hi vulgui fer cabre: experimentació sonora, gestualitat, teatralitat, etc. sempre amb una consciència absoluta del fons i la forma de la paraula, no només com a contingut, sinó com a eina de comunicació fonètica i morfològica.

Si agafem un text d'en Josep Pedrals veurem que, movent-se en el terreny híbrid de la poesia vinculada al teatre i a la música, escriu poesia, i que el text no inclou cap mena de previsió de gestualitat o de

musicalitat més enllà de la que explícitament ofereix el mateix text a partir de la sonoritat escollida a l'hora de triar les paraules que el componen. I aquí és on comença el joc que proposa aquest article per parlar de teatre i so.

Abordarem tres fases diferents d'aproximació al text *Tango del ver mut i les bermudes* de Josep Pedrals: començarem amb un text poètic escrit i acabarem amb un text teatral escrit a punt per ser representat. Un text ple de jocs sonors que fan intuir un possible joc teatral escènic, tot obviant, per no enredar més la troca de les etiquetes i del que és i no és poètic o teatral, que també podria ser llegit perfectament com la lletra d'una cançó...

En primera instància, el text original escrit per Josep Pedrals és:

EL TANGO DEL VER MUT I LES BERMUDES

Oh, quin triangle amorós
Que en són tres en lloc de dos
I estan les coses peludes...
Un tanga poc generós

Li va fer pujar els colors: *(s'està escorrent)*
 Hi havia tant cul que eren dues! *I sent pujar glops d'enveja*
 TRIANGLE DE LES BERMUDES *(i sent pujar)*
Un explotar mala jeia (un explotar)

Li trenca el cor (cor-romput!) *La mala llet...*
 No poder dir —perquè és mut— *Ai, llet!*
 Que ell convida a les begudes, *Ai, llet!*
 I alça la copa: Salut!
 Llança un sospir, però... Caput!
 L'alè d'ell put, i el d'elles... putes.
 TRIANGLE DE LES BERMUDES

Es posa entre elles, nerviós,
 i li ve un atac de tos
 i esputa enmig de les... rudes
 mirades dels bevedors.
 Les noies toquen el dos
 I el mut es fot. Sí, fumuda!
 TRIANGLE DE LES BERMUDES

I torna a casa entristit:
 Ves quina merda de nit!
 El mot del mut no fa mútues.
 Però les mata callant,
 I al bany, enfront del mirall,
 El tanga en tango es commuta...
 TRIANGLE DE LES BERMUDES

*El més calent és a l'aigüera
 (el més calent)*
Està escorrent cremallera

A partir d'aquest text, veurem com
 Josep Pedrals va enfrontar-se al seu
 dia a la recitació d'aquest tango, ho
 va fer a la plaça Rovira de Gràcia,
 dins de l'Oda del Vermut/ Festigàbal
 2007, i en va quedar un material vi-
 deogràfic que es transcriu a conti-
 nuació, afegint a la simple lectura
 del text una descripció acurada de la
 gestualitat i els jocs sonors que el
 poeta va dur a terme per recitar da-
 vant una plaça plena de gent el tango
 en qüestió:

EL TANGO *(pausa)* DEL VER MUT
(és a dir, el veritable mut) I LES
 BERMUDES *(to enunciatiu)*

Intervenció públic: Bravo i riures
Josep Pedrals: Ja canto, ja canto, mira

*En general, recita tot el poema amb
 una cantarella que remarca la rima i*

*deixa el poema a mig camí entre la
 cançó i el text*

Oh, quin triangle amorós *(to agut i
 cantarella)*
 Que / Si en són tres en lloc de dos
(lligat amb l'anterior) I estan les co-
 ses *(pausa)* *(to més greu)* peludes...
(pausa)
 Un tanga poc generós
(lligat amb l'anterior) Li va fer pujar
 els colors: *(es toca la cara)*
 Hi havia tant cul *(pausa)* *(mans mar-
 cant les dues natges com si les tingu-
 es davant)* que eren dues! *(separa les
 mans una a cada cantó)*
 TRIANGLE DE LES BERMUDES
(com la tornada d'una cançó)

*(tota l'estrofa es reforça amb la ges-
 tualitat de la mà)* Li trenca el cor
(gest d'esgarrar-se el cor) cor-romput!
 No poder dir —perquè és mut—
 Que ell convida a les begudes,
 I alça la copa: *(alça el braç)* Salut!
 Llança un sospir, *(alça més el braç)*
 però Caput! *(signe de mort amb la mà)*
 L'alè d'ell put, i el d'elles... *(s'ho
 pensa)* putes.
 TRIANGLE DE LES BERMUDES
(com la tornada d'una cançó)

Es posa entre elles, nerviós, *(marcant
 més fort la paraula nerviós)*
 i li ve un atac de tos *(tus)*
 i esputa enmig de les... *(s'ho pensa)*
 rudes
 mirades dels bevedors. *(puja el to)*
 Les noies toquen el dos
 I el mut es fot. Sí, fomuda! *(com si
 s'enredés)*
 TRIANGLE DE LES BERMUDES
(com la tornada d'una cançó)

I torna a casa entristit:
 Ves quina merda de nit! *(tot lligat)*
 El mot del mut no fa mútues. *(ajunta
 les mans)*
 Però les mata callant,
 I al bany, enfront del mirall, *(com si
 es mirés)*
 El tanga en tango es commuta...
 Oh sí / TRIANGLE DE LES BERMU-
 DES *(com la tornada d'una cançó)*
 Oh sí / TRIANGLE DE LES BERMU-
 DES *(com la tornada d'una cançó)*

El tros següent no el fa
*El més calent és a l'aigüera
 (el més calent)*
*Està escorrent cremallera
 (s'està escorrent)*

*I sent pujar glops d'enveja
(i sent pujar)
Un explotar mala jeia (un explotar)
La mala llet...
Ai, llet!
Ai, llet!*

Finalment, i per establir un joc sonor des del text, veiem el text reescrit des d'un codi teatral, per tant, veiem com un text concebut per ser recitat, en ser descrit o inserit en un codi teatral, funciona perfectament, tenint com a eina principal el so de la paraula i tot allò que l'actor que faci de Josep Pedrals pogui trobar durant el procés d'assaig a partir d'eines actorals.

Teatre i so, paraula i so, poesia i teatre, veu i experimentació... tot allò que podem etiquetar del fet de plan-
tar-se davant d'algú i parlar...

EL TANGO DEL VER MUT I LES BERMUDES

*Escena breu dins d'una obra teatral
ambientada en un bar de poble
Personatges: noi d'uns 30 anys, anomenat Josep Pedrals, i dos o tres
nois més.*

*Entra a escena un noi d'uns 30 anys,
que anteriorment en l'obra haurà estat
anomenat Josep Pedrals, o bé el
poeta. L'espai és a la penombra i no
més veurem il·luminat el noi, tot i que
a la penombra hi ha altra gent, a la
resta de l'espai escènic.*

JOSEP PEDRALS/EL POETA (*dirigint-se
al públic, assenyala cap endarrere
com si el triangle amorós fos a esce-
na a la penombra, l'actor no respec-
ta la rima ni recita, explica el text,
comença xiuxiuejant i es va encorat-
jant*): Oh, quin triangle amorós, que
en són tres en lloc de dos, i estan les
coses peludes... Un tanga poc gene-
rós, li va fer pujar els colors, hi havia
tant cul que eren dues!

LA RESTA DE VEUS DES DE LA PENOM-
BRA: TRIANGLE DE LES BER-
MUDES

JOSEP PEDRALS/EL POETA: Li trenca el
cor (cor-romput!), no poder dir —per-
què és mut—, que ell convida a les
begudes

*(marxa a la zona de penombra i torna
amb una copa de vi)*

JOSEP PEDRALS/EL POETA: I alça la
copa: (*pausa*) Salut!

LA RESTA DE VEUS DES DE LA PENOM-
BRA: Salut!

JOSEP PEDRALS/EL POETA: Llança un
sospir, però... Caput! L'alè d'ell put,
i el d'elles... putes.

LA RESTA DE VEUS DES DE LA PENOM-
BRA: TRIANGLE DE LES BERMU-
DES

JOSEP PEDRALS/EL POETA: Es posa en-
tre elles, nerviós, i li ve un atac de tos

*(La resta de veus des de la penombra
tussen)*

JOSEP PEDRALS/EL POETA: i espata en-
mig de les... rudes mirades dels be-
vedors. Les noies toquen el dos. I el
mut es fot. Sí, fomuda!

LA RESTA DE VEUS DES DE LA PENOM-
BRA: TRIANGLE DE LES BERMU-
DES

JOSEP PEDRALS/EL POETA: I torna a
casa entrstitit: ves quina merda de nit!

El mot del mut no fa mútues (*pausa,
s'avança més cap al públic*). Però les
mata callant, i al bany, enfront del mi-
rall, el tanga en tango es commuta...

LA RESTA DE VEUS DES DE LA PENOM-
BRA: TRIANGLE DE LES BERMU-
DES

*Josep Pedrals/el poeta marxa cap a
la zona en penombra mentre cantus-
seja per a ell aquests darrers versos:*
El més calent és a l'aiguera (el més
calent). Està escorrent cremallera
(s'està escorrent). I sent pujar glops
d'enveja (i sent pujar). Un explotar
mala jeia (un explotar). La mala
llet... Ai, llet! Ai, llet!

Fi de l'escena.

Raquel Tomàs
és dramaturga i directora.